

DR. PÁLVÖLGYI ÁKOS*

A közérdekű munka büntetés kálváriája – avagy tehetetlenség kontra társadalmi igény, probléma és megoldás

„(...) A Btk. 66. §-ára tekintettel, alább nevezett elítélt ügyében javaslok a közérdekű munka büntetés (hátralevő része) végrehajtását kizáró ok megállapítását. (...)”:

„(...) Nevezett személyt a IV. és XV. Ker. Bíróság IV. (...) /2002/(...) számú, 2003. 09. 22. napján kelt, 2003. 09. 23. napján jogerőre emelkedett ítéletében 40 nap közérdekű munka-büntetésre ítélte.

Javaslatomat az indokolja, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után: Az ügy elévült.

Az iratanyag beérkezésekor az elítélnek volt már folyamatban lévő ügye Hivatalunkba. Nevezett az ügy végrehajtása során kisebb nagyobb megszakításokkal bv. intézetben volt. Az elítélt szabadlábon tartózkodása alatt folyamatosan a korábban kiszabott km büntetéseit töltötte, melyek eredményesen teltek le. Jelen büntetését a korábban kiszabott km büntetés teljesítése miatt megkezdeni nem tudta. Az iratanyag ismételt áttanulmányozása alapján megítélésem szerint az elévülést félbeszakító utolsó érdemi intézkedés a Fővárosi Bíróság 1. Bvk. 256/03/3. számú 2006. 10. 13. napján kelt, 2006. 12. 05. napján jogerőre emelkedett munkahely kijelölő végzése. (...)”¹

„(...) Nevezett személyt a PKKB 19.B.XIV. (...) /2003/(...) számú, 2004. 10. 19. napján kelt, 2004. 10. 19. napján jogerőre emelkedett ítéletében 30 nap közérdekű munka-büntetésre ítélte.

Javaslatomat az indokolja, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után: Az ügy elévült.

Az iratanyag beérkezésekor az elítélnek volt már folyamatban lévő ügye Hivatalunkba. Nevezett az ügy

végrehajtása során kisebb nagyobb megszakításokkal bv. intézetben volt. Az elítélt szabadlábon tartózkodása alatt folyamatosan a korábban kiszabott km büntetéseit töltötte, melyek eredményesen teltek le. Jelen büntetését a korábban kiszabott km büntetés teljesítése miatt megkezdeni nem tudta. Az iratanyag ismételt áttanulmányozása alapján megítélésem szerint az elévülést félbeszakító utolsó érdemi intézkedés a Fővárosi Bíróság 1. Bvk. 1175/04/3. Számú 2006. 10. 13. napján kelt, 2006. 12. 05. napján jogerőre emelkedett munkahely kijelölő végzése. (...)”²

„(...) Nevezett személyt a Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 9.B.III. (...) /2008/(...) számú, 2009.11.04. nap-

ján jogerőre emelkedett ítéletében 25 nap közérdekű munka büntetésre ítélte.

Javaslatomat az indokolja, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után az ügy elévült. Az elévülés időtartamának kezdő napja: 2009. 12. 23.

Az iratanyag 2009. 11. 30-án érkezett meg Hivatalunkhoz. Az elítélt 2009. 05. 16-án bv. intézetbe került, ezért 2009. 12. 23-án kioktatást tartalmazó felhívást küldtem részére, a Budapesti Fegyház és Börtönbe. Nevezettet, a BVOP jelzése szerint, 2013. 04. 09-én helyezhetik szabadlábra. Az utolsó elévülést megszakító intézkedés - a 2009. 12. 23-án kiküldött felhívás - foganatosítása óta 3 év eltelt, ezért javaslok a végrehajtást kizáró ok megállapítását. (...)”³

„(...) Nevezett személyt a Pesti Központi Kerületi Bíróság 13.B. (...) /2005/(...) számú 2006. 05. 26. napján kelt, 2006. 05. 30. napján jogerőre emelkedett ítéletében 30 nap közérdekű munka-büntetésre ítélte.

Javaslatomat az indokolja, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után: Az ügy elévült. Az elévülés időtartamának kezdő napja: 2009. 09. 11.

Az ügy végrehajtását nehezítette, hogy az elítélt kisebb nagyobb megszakításokkal (2006. 03. 01. - 2006. 09. 13., 2007. 04. 01. - 2009. 08. 19., 2009. 09. 11. - 2012. 10. 26.) folyamatosan bv. intézetben tartózkodott. Büntetése töltését nem kezdte meg. 2009. 09. 11. napján szolgálatunknál személyesen jelent meg ekkor figyelmeztető jegyzőkönyv felvételére került sor (lásd 16-os alszám). Nevezett ezt követően bv. intézetbe került, ahová az ügygazda 2010. 02.17. napján kioktatást

* I. évf. PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

¹ Forrás: Budapest Főváros Kormányhivatala, Igazságügyi Szolgálat.

² Forrás: Budapest Főváros Kormányhivatala, Igazságügyi Szolgálat.

³ Forrás: Budapest Főváros Kormányhivatala, Igazságügyi Szolgálat.

is tartalmazó felhívást intézett, amely az elévülési időt nem szakítja meg, mert ismételt kioktatás, figyelmeztetés valósult meg az ügy előbbre vitelét nem szolgálta. A fentiekre tekintettel javaslatomat megküldöm a Tisztelt Bíróságnak az elévülés megállapításának megfontolása végett. (...)”⁴

„(...) Nevezett személyt a PKKB 18. Fk. (...) /2004/(...) számú, 2004. 09. 30. napján kelt, 2004. 09. 30. napján jogerőre emelkedett ítéletében 20 nap közérdekű munka-büntetésre ítélte.

Javaslatomat az indokolja, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után:

Az ügy elévült. Az elítélt jegyzőkönyvi meghallgatása 2006. 05. 16. napján megtörtént. 2006. 11. 15. napján Hivatalunkba megérkezett nevezett nem jogerős munkahely kijelölő végzése a Főváros Bíróság Bv. Csoportjától, mely szerint nevezett részére kétszer kísérelte meg kézbesíteni a végzést, eredménytelenül. A BVOP írásos tájékoztatása szerint nevezett 2007. 04. 08. napjától bv. intézetben tartózkodik. Részére a pártfogó felügyelő 2007. 05. 03. napján postázott kioktatást is tartalmazó felhívást az elítélt bizonyíthatóan átvette a bv. intézetben. Ezt követően más érdemi, a közérdekű munka-büntetést félbeszakító intézkedés nem történt, mivel az elítélt 2007. 05. 03. napja óta folyamatosan bv. intézetben tartózkodik (várható szabaddulása 2010. 07. 02.) A fentiekre tekintettel javaslatomat megküldöm a Tisztelt Bíróságnak az elévülés megállapításának megfontolása végett. (...)”⁵

„(...) Nevezett személyt a Pesti Központi Kerületi Bíróság 19. B. X.(...)/2004/(...) számú 2005. 11. 11. napján kelt, 2005. 11. 11. napján jogerőre emelkedett ítéletében 35 nap közérdekű munka-büntetésre ítélte.

Javaslatomat az indokolja, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után:

Az ügy elévült. Az elítélt jegyzőkönyvi meghallgatása 2006. 05. 16. napján megtörtént. 2006. 11. 15. napján Hivatalunkba megérkezett nevezett nem jogerős munkahely kijelölő végzése a Főváros Bíróság Bv. Csoportjától, mely szerint nevezett részére kétszer kísérelte meg kézbesíteni a végzést, eredménytelenül. A BVOP írásos tájékoztatása szerint nevezett 2007. 04. 08. napjától bv. intézetben tartózkodik. Részére a pártfogó felügyelő 2007. 05. 03. napján postázott kioktatást is tartalmazó felhívást az elítélt bizonyíthatóan átvette a bv. intézetben. Ezt követően más érdemi, a közérdekű munka-büntetést félbeszakító intézkedés nem történt, mivel az elítélt 2007. 05. 03. napja óta folyamatosan bv. intézetben tartózkodik (várható szabaddulása 2010. 07. 02.) A fentiekre tekintettel javaslatomat megküldöm a Tisztelt Bíróságnak az elévülés megállapításának megfontolása végett. (...)”⁶

A fentiekben hat ügyből idéztem, hat ügyből, amely Budapest Főváros Kormányhivatala, Igazságügyi Szolgálatának Felnőttkorú Bünelkövetők Pártfogó Felügye-

lői Osztályán volt folyamatban. A hat ügy hat különböző elkövető ügye, pontosabban hat jogerős közérdekű munka büntetésre ítélt büntetésének végrehajtásával kapcsolatos aktája. Az elítéltek különböző személyek, az ügyekben – a büntetésen kívül – egy közös vonás felfedezhető. Hogy mi az? Nos, arra a cikkem vége felé visszatérek.

A büntetőjog rendszere alapvetően a bűncselekményre, a büntetésre épül.⁷ Nem hagyható figyelmen kívül véleményem szerint a büntetés-végrehajtása⁸ sem, hiszen a szándékos vagy gondatlanságból elkövetett társadalomra veszélyes cselekmény⁹ hátrányos jogkövetkezményeinek tényleges alkalmazása, ezáltal a büntetés elsődleges céljának¹⁰ eléréshez vezető út a végrehajtáson keresztül vezet.

Továbbmegyek, véleményem szerint a büntetőjog rendszerének vizsgálatakor a büntetőjogi alapelvekre kiterjedően kell eljárni, ráadásul úgy, hogy nem választjuk el egymástól az eljárás- és anyagi jogi területet, hanem azokat egy komplex rendszer alkotóelemeiként kezeljük. Ezzel a holisztikus megközelítéssel nemcsak a rendszer hibáit, de azok megoldásait is megtalálhatjuk. Nem ezt mondja ki, de mégis hivatkozom Vích József tényközlésére, melyben azt a nemzetközi trendet mutatja be, amely már túlmutat a bűncselekmény és a büntetés szorosán vett kettősségén, és nyit az áldozat, tágabb értelemben a társadalom felé.¹¹

⁷ „A büntetőjog két alappillére a bűncselekmény és a büntetés; utóbbiról kapta a nevét is. A mai büntetési elméletek sokszínűséget mutatnak az utóbbi évtizedek túlzásai és kudarcai ellenhatásaként, keresve a hatékonyságot a jogállamiság keretein belül. Az érdem, a megfizetés, az elrettentés, a reszocializáció, a helyrehozatal és a pótlás teóriája, a semlegesítést célzó büntetés, a társadalmi teóriák és a konszenzuselmélet tételeiben az időszerű racionalitások ebből a szempontból felfedezhetők. Sokakat foglalkoztat; hogyan lehet hatékony a büntetés egy demokráciában, mennyiben kielégítőek a XXI. század eleji értelmezések Európában. A helyreállító igazságszolgáltatás komponensei (törvény, sértett, elkövető) újraértékelése vált szükségessé és annak újraértelmezése, mit is jelent napjainkban a büntetés.” (dr. Vokó György: A büntetési teóriák racionalitásai, Büntetőjogi Szemle 2012/1. szám, 36. oldal)

⁸ E törvényerejű rendelet célja az, hogy szabályozza a büntetések és intézkedések (Btk. IV. fejezet) végrehajtását, meghatározza az elítéltek kötelezettségeit és jogait, előmozdítja a büntetés és intézkedés céljának megvalósítását (a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr.).

⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 10. §.

¹⁰ A büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány. A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. (A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 37. §)

¹¹ „(...) A szakemberek másik csoportja azonban új utakat keresett, új, emberibb és igazságosabb elvek kidolgozásában és azok alkalmazásában vélte megvalósítandónak a korszerű igazságszolgáltatást. Ezért a bűncselekmények áldozatai felé fordultak, mondván, hogy a korszerű igazságszolgáltatás nem elégedhet meg azzal, hogy konstatálja a bűncselekmény elkövetését, megállapítja a tettes(ek) személyét, kiszabja a »mélto« büntetést, s azt megfelelő módon végrehajtja, hanem az áldozatot is bevonja az igazságszolgáltatásba, hiszen őt terheli a bűncselekménnyel okozott kár, ő viseli a cselekmény okozta sérelmeket. A mai nyelven ez többek között azt jelenti, hogy az igazságszolgáltatás csak akkor tekinthető igazságosnak, ha a megfelelő ítélet mellett az áldozatnak is igazságot szolgáltat, vagyis biztosítja az okozott kár megtérítését, orvosolja a bekövetkezett sérelmeket. Magyarországon például jelenleg a vagyonielleni bűncselekményekkel okozott károk alig 10%-a térül meg, azaz az igazságszolgáltatás e vonatkozásban az esetek túlnyomó többségében igazságtalannak tekinthető. Különösen rontja az igazságszolgáltatás tekintélyét, ha a kárjótétel, a sérelmek kompenzálása magánszemélyek ellen elkövetett bűncselekmények esetén marad el. A bűncselekmények áldozataival és az igazságszolgáltatás megreformálásával ma már több nemzetközi és nemzeti szerv foglalkozik. Az ENSZ-nek, az Európai Tanácsnak különböző határozatai ösztönzik

⁴ Forrás: Budapest Főváros Kormányhivatala, Igazságügyi Szolgálat.

⁵ Forrás: Budapest Főváros Kormányhivatala, Igazságügyi Szolgálat.

⁶ Forrás: Budapest Főváros Kormányhivatala, Igazságügyi Szolgálat.

Jelen cikkemben elsősorban nem az áldozatoknak a büntetőjog rendszerében betöltött szerepére, hanem az áldozatokon keresztül megjelenő társadalmi igényekkel, az igényeknek és a jogszabályi környezetnek a találkozásával vagy éppen a találkozás elmaradásával, foglalkozom meghatározott jogintézmény tükrében.

Alapvetésként kezelem, hogy a hatályos anyagi büntetőjog a bűncselekményt akként definiálja, hogy az a társadalomra veszélyes cselekmény. A büntetőtörvény ezzel a megfogalmazással egyrészt a védendő érték legáltalánosabb fogalmát adja meg¹², másrészt véleményem szerint megteremti annak a lehetőségét, hogy a társadalom érdekének védelmét, ezen keresztül a társadalomnak a büntetés végrehajtásához fűzött érdekét büntetőjogi alapelvi szintre emelje.

Álláspontom megalapozásaként néhány büntetéselméleti példát, pontosabban azok kivonatát illetőleg fogalom meghatározást idézek fel, hogy azokból a hatályos jog gyakorlatán keresztül jussak el ahhoz a megoldáshoz, amelyet arra a problémára kínálok fel, amikre a cikkem elején hivatkozott esetekből mutatok ki:

Történeti kialakulásukat tekintve a megtorlási elméletek megelőztek minden más felfogást a büntetésről. A „szemet szemért, fogat fogért” tétele a legősibb kifejezése a megtorlási büntetés gondolatának. Vallási, majd erkölcsi parancsként megfogalmazva, évszázadokon, ha nem évezredekken keresztül gyakorolt hatást a büntetéssel kapcsolatos gondolkodásra és a társadalmi gyakorlatra.¹³

A gyakorlati jogalkalmazást tekintve, véleményem szerint elmondhatjuk, hogy a büntetőjog rendszerét¹⁴ ma is a megtorló – a retributív – elméletek mozgatják a legmeghatározóbb módon. Ez alatt azt is kell érteni, hogy a megtorlási elméletek lényegében három, egymással összefüggő kérdésre adnak választ: az első a büntetés fogalma, a második a büntetés alapjának, jogosságának kérdése, a harmadik pedig az, hogy a büntetést hogyan, milyen szempontokra tekintettel kell kiszabni ahhoz, hogy megfeleljen az igazságos megtorlás követelményének.¹⁵

a tagállamok kormányait a bűncselekmények áldozatainak támogatására, az igazságszolgáltatásba történő bevonásukra. Sokat tesznek az áldozatok támogatása érdekében az egyre erősödő nemzetközi és nemzeti társadalmi szervezetek is. (...)” (Vigh József: A büntető igazságszolgáltatás néhány alapelve, Jogelméleti Szemle, 2002/4. szám)

¹² „A védett érdekek, értékek meghatározása a büntető-jogalkotás során történik meg. A büntetőtörvény 10. § (2) bekezdése meghatározza a társadalomra veszélyes cselekmény fogalmát, amely egyben a védett jogi tárgyakkal a legáltalánosabb felfogása. A jogalkalmazók számára mutatja, hogy az adott törvényhely milyen társadalmi érdeket, értéket véd. (...) Az igaz, hogy a Btk. Különös Része fejezetekre oszlik. A fejezetcímek azonban nem azonosak a jogvédte érdekekkel, ezért a jogi tárgy vizsgálatát nem lehet befejezni ezeknél a címeknél. Minden cselekménynél külön kell elemezni, hogy milyen társadalmi érdeket, értéket véd az adott törvényi tényállás, tehát milyen társadalmi tartalom van mögötte.” (Büntetendőség Büntethetőség, Büntetőjogi tanulmányok, szerkesztette Wiener A. Imre, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest 1999, 13–14. oldal).

¹³ Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó Budapest 1981., 98. oldal.

¹⁴ Vö.: dr. Vokó György: A büntetési teória racionalitásai, Büntetőjogi Szemle 2012/1. szám, 36. oldal.

¹⁵ Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó Budapest 1981., 98. oldal.

Hasonlóan a retributív elméletekhez, a büntetés céljaul a bűnözés megelőzését tekintő elméletek kezdetei is a klasszikus görög filozófia korába nyúlnak vissza. Protagorasz fellépése óta az igazságos megtorlást hirdető nézetekkel szemben áll az a gondolat, hogy a büntetésnek racionális célokot kell szolgálnia, mindezekelőtt a bűnözés megelőzését. A megelőzés célját szolgáló büntetés a XVIII. – XIX. század folyamán Nyugat – Európában az elmélet és a büntető törvényhozás részévé vált. Beccaria fellépése nyomán a szakirodalom megelőzési célkitűzések között aszerint különböztet, hogy a büntetés hatása az adott bűnelkövetőre vagy általában a társadalom egészére irányul-e.¹⁶

Hasonlóan a retributív elméletekhez, az általános megelőzés elmélete szintén ősrégi társadalmi tapasztalatot fogalmaz meg. Nevezetesen azt, hogy a büntetéssel való fenyegetésnek, illetve a büntetés alkalmazásának az állampolgárok bizonyos rétegeit, csoportjait illetően van általános megelőző, visszatartó hatása. A büntetésnek az a tulajdonsága ugyanis, hogy a büntetésre és a környezetére megelőző hatást gyakorol, magának a büntetésnek objektív sajátossága, immansens tulajdonsága. Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni, hogy az általános megelőzés nem annyira a büntetéshez általában, mint inkább a büntető igazságszolgáltatás működéséhez fűződik.¹⁷

A magyar XX. századi büntetési elméletek közül mindenképpen meg kell említeni Pikler Gyula és Somló Bódog büntető-jogbölcseletét, valamint Finkey Ferenc elméletét.¹⁸

Pikler a büntetésnek három elvét vezet le, amelyből a legfontosabbnak témámra tekintettel azt tartom, hogy büntetni nemcsak szabad, hanem kell is, ha a

¹⁶ Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó Budapest 1981., 111. oldal.

¹⁷ Beccaria nyomán Lenin úgy fogalmazta meg, hogy „(...) a büntetés korántsem azáltal lesz preventív jellegűvé, hogy szigorú, hanem azáltal, hogy elkerülhetetlen. (...)” Horváth Tibor, A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó Budapest 1981., 121. oldal.

¹⁸ „(...) Pikler kritikai észrevételei is jelzik, hogy a jogbölcselet feladatának a jog fejlődése és működése objektív törvényszerűségeinek, a jog társadalmi előfeltételeinek és társadalmi hatásának a kutatását tekintette, és a pozitívizmus természettudományos [V-41.] tudományeszményének megfelelően ezt úgy fogalmazta meg, hogy „a jogbölcselet a jognak tulajdonképpeni tudománya, ugyanolyan értelemben, mint a természettudomány a többi természetnek”. (...) Az államot és a jogot is a társadalom tagjainak természete határozza meg, és semmiféle nagyobb változás nem állhat be az állami életben, mielőtt az emberek természete megváltozott volna. (...) Az emberek szükségleteik kielégítése érdekében olyan megoldásokat keresnek és olyan eszközöket alkalmaznak, amelyeket ebből a szempontból a leginkább alkalmasnak tartanak. Ezért a jogot más társadalmi intézményekhez és a különféle közösségekhez hasonlóan alapvetően az emberek célszerűségi belátása hozta létre, bár kivételesen – a célszerűségben való tévedés következtében – más tényezők is hatnak. (...) Belátásos elmélete alapján fejti ki büntetéselméletét is, amelynek tengelyében a büntetések igazságosságának, hasznosságának és célszerűségének az azonosítása áll, ami föltételezi, hogy a büntetés további bűncselekmények megakadályozása által nagyobb rosszat hárít el, mint amennyit maga okoz. Míndebből Pikler a büntetésnek három elvét vezet le, amelyeket a hatékony büntetés szükségessége, a minimális büntetés és az arányos büntetés elveinek nevezhetünk. Az első esetben arról van szó, hogy a bűncselekmények elkövetését és ezáltal az emberek szenvedését csökkentő büntetéseket kell alkalmazni; a második elv szerint azt a legkisebb büntetést kell alkalmazni, amelyiknek még bünteteket csökkentő hatása van; a harmadik szerint pedig a legkisebb büntetést is akkor kell alkalmazni, ha kisebb rosszat ró az emberekre, mint amekkorától őket megóvjá. (<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/1183.html>, V-39, Jogbölcselet).

büntetés célszerű, azaz a bűncselekmények elkövetését és ezáltal az emberek szenvedését csökkenti.¹⁹

Somló Bódog szerint „a büntetés célja beilleszkedik a jog helyes céljába és ezt azáltal igyekszik elérni, hogy a társadalmat megvédelmezi a büntettekől. E cél elérhető az összes polgárok elrettentése, a büntettek speciális elrettentése, úgyszintén a büntettek javítása, ártalmatlanítása és kiválasztása útján”.

Finkey büntetési elmélete a közvetítő irányzatnak azon oldalához tartozik, amely abból indul ki, hogy a büntetésnek csak a tartalma a megtorlás, a célja ellenben a megelőzés, illetőleg a társadalom védelme, ami a büntettek különböző csoportjaihoz képest az elrettentésben, a javításban, az ártalmatlanná tételben, végső fokon pedig a nevelésben áll.²⁰

Az elméleti áttekintés körében, megalapozásként végül de nem utolsó sorban utalnék a büntetés kánonjogi megközelítésével, mely szerint a büntetés a megzavart társadalmi egyensúly helyreállítását is szolgálja.²¹

A fentiekben megpróbáltam kronológiai rendben²², nemzetközi és magyar elméletekkel egyetlen fontos mozzanatra rámutatni, amit azt hiszem – nekem is érdekesnek, sőt szokatlannak tűnik –, de Lenin szavaival tudok összefoglalni: „a büntetés korántsem azáltal lesz preventív jellegű, hogy szigorú, hanem azáltal, hogy **elkerülhetetlen.**”

Eléreztem ahhoz a ponthoz, amikor – úgy gondolom a kellő megalapozás birtokában – a büntetés elkerülhetetlenségének szükségességét összeköthetem a társadalmi igény kiszolgálásának szükségességével, illetőleg rámutathatok a magyar büntetőjogi jogalkotás olyan hiányosságára, amely véleményem szerint – a végrehajtás során – tehetetlenségbe torkollott, és a mai napig – bár a lehetőség meg lenne rá – ezt a hiányosságot nem sikerült teljes egészében pótolni.

Véleményem szerint a fentiekben nemcsak arra sikerült rámutatni, hogy a büntetés lényege önmagában annak elkerülhetetlensége, hanem arra is, hogy az általánosan, alapvetően védendő érdek, a társadalmi érdek. Ha ezt kiinduló pontnak tekintem, csupán

egyket kell előre lépni ahhoz, hogy kijelentsem, hogy a büntetés végrehajtásához társadalmi igény fűződik, amely egyrészt társadalom érdekének védendőségéből, másrészt a személy (az áldozat) mint a társadalom „alkotóeleme” jogos vagy jogosnak vélt érdekei sérelmének a helyreállításához fűződik. Természetesen érdemes azon is elgondolkodni, hogy a társadalmi igény ahhoz is fűződik, hogy a helyreállítás keretében, annak esetleges pozitív externáliájaként a bűnelkövetőt sikerül visszavezetni társadalomba és ezáltal annak hasznos tagjává tenni. Ha tehát elfogadom, hogy a társadalmi érdek a büntető jog által legáltalánosabban védendő érdek²³, akkor az is elfogadhatónak tűnik, hogy a társadalmi érdek, ezen keresztül az igény alapvetően jelenjen meg a büntetőjog rendszerében.

A következőkben tehát a közérdekű munka büntetést fogom a végrehajthatósága vonatkozásában elemezni, érintőlegesen kitérve a történeti előzményekre, a ma hatályos, illetőleg a jövőben hatályba lépő szabályozásra is. Példán keresztül igyekszem rámutatni a jogintézmény hiányára, és felkínálni a lehetséges megoldást.

A magyar büntetőjogba először a büntető törvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. tv. (a továbbiakban: Btá.) hozta be az első ilyen típusú intézkedést, a javító-nevelő munkát. Alkalmazásának akkor volt helye, ha a büntetés célja szabadságelvonás nélkül is elérhetőnek látszott, és a törvény öt évi szabadságvesztésnél meg nem haladó börtönnel büntette az adott cselekményt. Az intézkedés egy hónaptól két évig tartott, és az elítélt csökkentett munkadíjban részesült. Kiszabni csak állami vállalatnál, illetve állami gazdaságnál munkaviszonyban lévő személyekkel szemben lehetett.

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi törvény (a továbbiakban: MNBtk.) a főbüntetések között helyezte el a javító-nevelő munkát. A Különös Részben több helyen fordult elő, mint alternatív büntetés, és a büntetés enyhítése kapcsán is alkalmazható volt. Legrövidebb tartama 3 hónap, leghosszabb tartama halmazati és összbüntetés esetén is csak 2 év volt. 1971-ben az 1971. évi 28. tvr. rendelkezett ugyan a javító-nevelő munka speciális munkatelepen való végrehajtásáról, de ez a gyakorlatban sosem érvényesült, ráadásul maga a munkabüntetés is egyre inkább teret veszített. Maga az 1978-as Btk. is fenntartotta hatályában a korábbi, egyre kevésbé alkalmazott büntetést. Érdemi változás az 1987. évi III. törvénnyel történt, amely a javító-nevelő munka mellett bevezette a közérdekű munka fogalmát.

A Btá. 48. § (1) bekezdése szerint, ha az elkövető társadalmi helyzetére, a büntett elkövetésének okaira és általában az eset körülményeire tekintettel feltehető, hogy a büntetés célja szabadságelvonás nélkül is elérhető, a bíróság az elkövetőt börtönbüntetés ki-

¹⁹ Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó Budapest 1981., 207. oldal.

²⁰ Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó Budapest 1981., 208. oldal.

²¹ Már a CIC 1917 büntetőjogában is, akárcsak a kánonjogi szerzőknél, megfigyelhető a világi büntetőjogi elméletek hatása. Az igazságosság elvére épülő (megtorlási) elmélet szerint a büntetés végső soron öncél: elégtétel az igazságosság megsértéséért. Ez persze nem zárja ki, hogy az igazságos büntetés a megzavart társad. egyensúly helyreállítását is szolgálja. A célszerűségi elméletek a büntetés jogát a hasznosságra alapítják. Ezek közül egyesek az ált. megelőzés szempontjából minősítik igazolhatónak a büntetést, mert az a maga elrettentő hatásával erkölcsalakító erőként jelentkezik; mások az egyéni megelőzés oldaláról indokolják, vagyis a büntetés fő céljának a tettes megjavítását tekintik. Nem hiányoznak az olyan rendszerek sem, amelyek a különböző szempontokat kombinálják. A kánonjog azonban – hasonlóan a modern büntetőjogi rendszerekhez, de az Egyh. sajátos természetére és hivatására tekintettel – mint láttuk, különleges módon ezek egyikét sem teszi teljesen magáévá. E. P. (http://lexikon.katolikus.hu/B/büntetés_célja.html)

²² Tulajdonképpen ide kívánczik még Földvári József összegzése is, miszerint: „a büntetés jogalapja, a bűnelkövető felelőségének tulajdonképpeni alapja tehát a büntetés szükségességében van: az elkövető megbüntetésére személysége pozitív irányú alakítása, a társadalmi követelményekhez való alkalmazkodás biztosítása végett van szükség.” (Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó Budapest 1981., 236. oldal).

²³ Vö.: (Büntetendőség Büntethetőség, Büntetőjogi tanulmányok, szerkesztette Wiener A. Imre, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest 1999, 13–14. oldal).

szabása helyett egy hónaptól két évig terjedő időre meghatározott természetű munka végzésére kötelezheti.

A (4) szerint, ha a munka végzésére kötelezett kötelezettségének igazolatlanul nem tesz eleget, vagy a munkafegyelmet súlyosan sértő magatartást tanúsít, a javító-nevelő munka még hátralévő tartamával azonos tartamú börtönbüntetést kell rajta végrehajtani.

Az (5) szerint, ha a javító-nevelő munka alkalmazásának nincs helye, ha a törvény a büntetettre öt évet meghaladó börtönt rendel.

Az MNBtk. 42. § (1) bekezdése szerint a javító-nevelő munkára ítélt köteles a bíróság által meghatározott természetű munkát végezni, személyi szabadsága egyébként nem korlátozható.

A 44. § (1) bekezdés szerint, ha az elítélt munkakötelezettségének alapos ok nélkül nem tesz eleget, vagy a munkafegyelmet súlyosan sértő magatartást tanúsít, a bíróság a javító-nevelő munkának e körülmények bekövetkeztekor még hátralévő részét szabadságvesztésre változtatja át.

A (2) bekezdés szerint a javító-nevelő munkának szabadságvesztésre átváltoztatása esetében két napi javító-nevelő munka egy napi szabadságvesztésnek felel meg. Ilyenkor a szabadságvesztés harminc napnál rövidebb is lehet.

A hatályos, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 49. § (1) bekezdése szerint a közérdekű munkára ítélt köteles a részére – a bíróság ítéletében – meghatározott munkát végezni. Az elítélt személyi szabadsága egyébként nem korlátozható.

Az 50. § (1) bekezdése szerint ha az elítélt a munkakötelezettségének önként nem tesz eleget, a közérdekű munka, illetőleg ennek hátralévő része helyébe szabadságvesztés lép. Ezt a szabadságvesztést fogházban kell végrehajtani.

Általánosságban elmondható, hogy a Bt., az MNBtk., illetőleg a Btk. ugyanazon az elven szabályozta, illetőleg szabályozza a javító-nevelő munkát és a közérdekű munka büntetést annak nemteljesítése esetén. Valamennyi jogszabály a büntetés önkéntes letöltésének – az elítéltnak – felróható magatartásból eredő elmaradását szankcionálja a büntetés átváltoztatásával.

Elmondható, hogy a jogalkotás közel hatvanöt éves hagyomány szerint szabályozta a büntetést, amely hagyománnyal a jogalkotó részben, csak a 2012. évben szakított.

Világossá vált, hogy jelen cikkemben a büntetéshez fűzött társadalmi igény érvényesülésével foglalkozom, és most érkeztem el ahhoz a pillanathoz, hogy a hivatkozott élő példákon keresztül rávilágítsak egy olyan gyakorlati problémára, amely adott esetben egy egyébként haladó szellemű, és eredményes végrehajtása esetén, a társadalmi érdekeket nagymértékben szolgáló és védő jogintézmény kudarcát jelentheti.

Utaltam rá, hogy a hivatkozott példák tulajdonképpen közérdekű munka büntetés-végrehajtási ügyek,

ahogyan arra is, hogy az ügyek természetesen különbözők, azonban – a kiszabott büntetést nem tekintve – egy, azonos alapon nyugvó körülmény közös bennük: – nem az elítélt személyében rejlő tulajdonság miatt – végrehajthatatlanság miatt elévültek, az ügyeket elévülésre tekintettel, a büntetés végrehajtása nélkül meg kellett szüntetni.

Mit jelent ez a gyakorlatban? Azt, hogy a jogerősen kiszabott büntetést az állam nem hajtotta végre, nem érvényesítette a végrehajtó hatalmát, a büntetés elkerülhetővé vált, és végső soron a végrehajtáshoz fűzött társadalmi igény súlyosan sérült.

Mindennek az oka pedig, ahogyan arra utaltam, egy több évtizedes hagyománnyal rendelkező szabályozás, amely nyitva hagyja az utat arra, hogy egyébként, a végrehajtás, és a társadalmi érdek szempontjából megalapozatlan okból, a büntetés – elévülés miatt – elkerülhető legyen. Valamennyi hivatkozott ügyben az elévülés oka az, hogy a jogerősen közérdekű munkára ítélt a közérdekű munkára ítéletét megelőzően, vagy azt követően elkövetett újabb bűncselekmény miatt büntetés-végrehajtási intézetbe került, ami miatt a közérdekű munka büntetést az elévülési időn belül nem lehetett végrehajtani, vagyis azzal, hogy a terhelt súlyosabb bűncselekményt követett el, amely miatt szabadságvesztés büntetés kiszabásának van helye, a közérdekű munka büntetés végrehajtása elmaradhat.

A jogalkotó felismerte ezt a körülményt, és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: új Btk.) szakított a régi hagyománnyal:

„A közérdekű munka végrehajtását nehezíti, ha az elkövetővel szemben utóbb végrehajtandó szabadságvesztést szabnak ki. Ezért az Előterjesztés úgy rendelkezik, hogy ha az elítéltet a közérdekű munkára ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, és a közérdekű munka büntetést még nem hajtották végre, a

közérdekű munkát, illetve annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni.”²⁴

Az új Btk. 48. § (1) bekezdése szerint, ha az elítélt a számára meghatározott munkát önhibájából nem végzi el, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni.

Az új Btk. 49. § szerint, ha az elítéltet a közérdekű munkára ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, és a közérdekű munka büntetést még nem hajtották végre, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni úgy, hogy négy óra közérdekű munkának egynapi szabadságvesztés felel meg. Az átváltoztatás után fennmaradó közérdekű munkának egynapi szabadságvesztés felel meg.

A jogalkotó nagyon lényeges változtatást vezetett be, azonban álláspontom szerint a módosítás, illetőleg újraszabályozás nem fogja beváltani a hozzáfűzött eredményeket.

²⁴ Indokolás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez.

Felismerte, hogy a Btk. szabályozása, bár az önhibából eredő nemteljesítést – azaz azt a körülményt, amikor az elítélt ténylegesen ki akarja kerülni a végrehajtást – az átváltoztatás útján szankcionálja, nem tudja kezelni azt az esetet, amikor ugyan objektív körülmény – büntetés-végrehajtási intézetbe kerülés – miatt nem tudja megkezdeni, illetőleg befejezni a büntetés kiltöltését az elítélt, azonban ez az objektív körülmény a szubjektum cselekvőségén vagy mulasztásán alapszik. (újabb bűncselekmény elkövetése).

Tovább kell mennem, hiszen azt állítom, hogy nemcsak, hogy nem tudta kezelni, de a végrehajtás során a büntetőjog tehetetlenné vált, és az elítéltek nagy része a végrehajtást „törvényes úton” elkerülve, adósságot hagyva maguk után a társadalommal szemben.

Ezzel szemben az új Btk. szabályozása figyelemmel van erre a körülményre, de csak részben, amit a gyakorlat kíméletlenül alátámaszt.

A cikkem elején hivatkozott ügyek mindegyikére jellemző, hogy az elítéltek azokat a bűncselekményeket, amelyek miatt büntetés-végrehajtási intézetbe kerültek korábban követték el, mint azt a bűncselekményt, amely miatt a közérdekű munka büntetésre ítélték. Az új Btk. 49. § alkalmazásában ezekben az esetekben nem lehet helye automatikus átváltoztatásnak, vagyis fennáll a lehetősége annak, hogy az ilyen esetekben a közérdekű munka büntetés végrehajtása ismét elmarad. A jogalkotó tehát egyfelől elvárta a szálát, és biztosította a végrehajtás előtt az utat, azonban csak félmunkát végzett, és meghagyta az indokolatlan és megalapozatlan lehetőséget a végrehajtás elkerülésének.

Álláspontom szerint ebben az esetben a jogalkotó feleslegesen korlátozta a végrehajtást, amire tekintettel az adósságát csak részben törlesztette a társadalmi igényekkel szemben. A gyakorlat ugyanis azt mutatja, hogy a jövőben is azok az esetek lesznek nagyobb számban, amikor az automatikus átváltoztatás törvényileg kizárt. A várakozás – véleményem szerint – a végrehajtás oldaláról egyelőre nem nagy.²⁵

²⁵ A szerző jelenleg Budapest Főváros Kormányhivatala Igazságügyi Szolgálatának, a közérdekű munka büntetés végrehajtásáért felelős szakigazgatási szerv vezetője (a szerző).

Lehetséges jó megoldást találni? Természetesen. Ha csak az új Btk. Próbára bocsátás intézkedésre vonatkozó szabályait tekintem, rá kell jönnöm, hogy a megoldást ugyanaz a jogszabály kínálja, mint amelyik elvetette.²⁶

Javaslatom szerint a végrehajtás előtt az utat teljes egészében meg kell nyitni az alábbi szabályozással:

Ha az elítéltet a közérdekű munka büntetésre ítélése után, a végrehajtás befejezése előtt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a közérdekű munka büntetést, illetőleg hátralevő részét a szabadságvesztésre kell átváltoztatni.

Ezzel a szabályozással a jogalkotó – a büntetőpolitikai célok és a büntetőjogi alapelvekre, és az elítélt személyében rejlő okokra figyelemmel – biztosítaná a végrehajtást arra az esetre, ha az elítélt bármely okból büntetés-végrehajtási intézetbe kerül, és a közérdekű munka esetleg végrehajthatatlanná válhatna. ■

²⁶ 65. § (1) A bíróság a vétség, valamint a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett miatt a büntetés kiszabását próbaidőre elhalaszthatja, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja intézkedés alkalmazásával is elérhető.

(2) Nem bocsátható próbára

a) a visszaeső,
b) aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el,
c) aki a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a végrehajtás befejezése előtt követte el, vagy
d) aki a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidője alatt követte el.

(3) A próbaidő tartama egy évtől három évig terjedhet, a tartamot években, vagy években és hónapokban kell meghatározni.

(4) A próbára bocsátott pártfogó felügyelet alá helyezhető. Ha a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait megszegi, a próbaidő egy alkalommal, legfeljebb egy évvel meghosszabbítható.

66. § (1) A próbára bocsátást meg kell szüntetni, és büntetést kell kiszabni, ha

a) a próbára bocsátottat a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt elítélik,

b) a próbára bocsátottat a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, vagy

c) a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül a próbaidő elteltével az elkövető büntethetősége megszűnik.